

LIETUVIAI LATVIŲ ŠAULIŲ DALINIuose, LATVIJOS KARIUOMENĖJE IR LATVIŲ DALINIuose, VEIKUSIUOSE VOKIEČIŲ KARIUOMENĖJE (1915–1945 M.)

Dr. Ēriks JĒKABSONS
Latvijos universitetas

Dabartinėje Latvijos teritorijoje 19-ojo šimtmečio pabaigoje ir 20-ojo pradžioje lietuvių gerokai padidėjo. Pirmiausia tai įvyko didžiuosiuose pramonės centruose – Rygoje ir Liepojoje, į tuos miestus traukė lietuvių tautybės darbininkai iš Kauno gubernijos. Tačiau padidėjo ir kaimuose gyvenančių lietuvių skaičius, ypač Kuršo – Kauno gubernijos pasienio valsčiuose. Per 1897 m. gyventojų surašymą Latvijos teritorijoje buvo 24 507 lietuviai, o 1913 m. vien Rygoje jų jau gyveno 34 982. Po Pirmojo pasaulinio karo susikūrus nepriklausomoms Baltijos valstybėms Latvijoje 1925 m. buvo 23 193 lietuviai, 1930 m. – 25 885, o 1935 m. – 22 843, jie labai harmoningai įsiliejo į visas valstybines ir visuomeninio gyvenimo sritis, kartu išlaikydami ir savo nacionalinį identitetą, sudarydami Latvijos valstybei lojalų, santykiškai didelę tautinę mažumą. Gana aktyviai Latvijos lietuviai dalyvavo ir 1915–1920 m. vykusiuose kariniuose–politiniuose procesuose bei valstybės gynimo veikloje iki pat Baltijos valstybių okupacijos 1940 m. Vokiečių okupacijos metu Latvijoje gyvenančių lietuvių skaičius reikšmingai nepadidėjo ir 1943 m. jų buvo 24 094¹. Tad sovietų ir vokiečių okupacijos metu Latvijos lietuviai buvo priversti įsitraukti į visus karinius procesus, be kita ko, atlikti karinę tarnybą latvių karinių pajėgų dalyse.

Pirmasis pasaulinis karas

Jau pirmosiomis Pirmojo pasaulinio karo dienomis į kariuomenę buvo mo-

¹ Smulkiau žr.: Jēkabsons Ē. Lietuviai Latvijoje. – Rīga, 2003. – 11.–14., 53.–57., 99. lpp.

bilizuoti arba savanoriškai įstojo daugelis Latvijos lietuvių. Pavyzdžiui, 1914 m. pabaigoje latvių žurnale „Varavīksne“ („Vaivorykštė“) buvo išspausdinta fotografija, kurioje matyti į nelaisvę patekęs vokiečių karys kartu su praporščiku (jaunesniuju karininku) J. Jeselioniu iš Liepojos². Karo metais daugelis Latvijos lietuvių savanoriškai ėjo į karo tarnybą latvių šaulių batalionuose (paskiau – pulkuose), kovojusiuose Rygos fronte. Pavyzdžiui, 1916 m. vasarą septyniuose aktyviai veikiančiuose (fronto) batalionuose tarp šaulių ir puskarininkių lietuvių buvo 174 (1,6 proc.), tačiau čia neįskaičiuoti 8–ajame Valmieros ir Latvių šaulių atsargos batalione buvę lietuviai³. Buvęs 3–ojo Kuršo latvių šaulių bataliono būrio vadas J. Kalniņš vėliau prisiminė, kad 1915 m. vasarą, batalionui formuojantis Vecmilgravyje (prie Rygos), į jį, be savanorių latvių, įstojo ir nedidelis procentas „vietinių svetimtaučių“ – daugiausia estų ir lietuvių, taip pat lenkų, rusų ir vokiečių⁴. Labai simboliška, kad tarp trijų pirmųjų Rygos fronte (1915 m. spalio 12 d.) žuvusių latvių šaulių dalinių karių (iš 1–ojo Daugavgrivos latvių šaulių bataliono), kurie spalio 15 d., dalyvaujant maždaug šimtui tūkstančių žmonių, iškilmingai iš Rygos Latvių draugijos namų buvo palydėti į paskutinę kelionę – Brolių kapines Rygoje (jie buvo pirmieji ten palaidoti), buvo ir lietuvis savanoris Jonas Gavenas⁵. Vis dėlto nagrinėjant šaulių anketas matyti, kad palyginti daug buvo ir tokių lietuvių, kurie iš Lietuvos į Latviją atvyko kaip pabėgėliai. Kad ir tokie pavyzdžiai: 1–ajame Daugavgrivos („Dauguvos žiočių“) latvių šaulių batalione tarnavo savanoriai lietuviai Juzefas Davginovičius (iš Šiaulių valsčiaus), Benediktas Dreimanis, Benediktas Dvarickis, 2–ajame Rygos batalione – Jonas Bauzeris (darbininkas iš Rygos, šiame mieste ir gimęs), Kazimieras Stasiulis (iš Telšių apskrities), Vladislovas Sveikatas (iš Lašų valsčiaus), Pranas Servetko (iš Panevėžio apskrities), Motiejus Slavinskas (gimęs Zarasų apskrityje, iš Talino), Osipas Sudnikas (iš Malinovkos valsčiaus Daugpilio apskrityje), jaunesnysis karininkas Kazimieras Savgunas (iš Jelgavos), 3–ajame Kuršo batalione – Liudvikas Vorocinskas (iš Šaulių), 5–ajame Žiemgalos batalione – Antanas Kristonaitis (iš Aknystės valsčiaus), Petras Krivinskas (kalvis iš Misos valsčiaus, anketą užpildęs latvių kalba), Kazimieras Kudulis (iš Radviliškio), 6–ajame Tukumo batalione – Jonas Gatulis (iš Žagarės), Kazimieras Gudas (iš Kauno guberni-

² Varavīksne. – 1914. – Nr. 14. – 1. lpp.

³ *Bērziņš V.* Latvių šauliai – drama ir tragedija. – Rīga, 1995. – 245. lpp.

⁴ Kalniņš J. 3. Kuršo latvių šaulių bataliono raida// Latvių šauliai. – 1935. – Nr. 1. – 12. lpp.

⁵ Latvių šaulių batalionai. Eskizai ir epizodai/ Sudarė Līgotņu Jēkabs. – Pēterpils, 1916. – 50.–55. lpp.; Latvių šauliai. Latvių senųjų šaulių istorinių dokumentų ir atsiminimų rinkinys. – 1. sēj. – Rīga, 1935. – 60. lpp.; Latvių šauliai amžinybės šviesoje/ Red. J. Goldmanis, E. Mednis. – Strēlnieks, 1953. – 225. lpp.

jos), Jokūbas Gelažnikas (iš Biržų valsčiaus Panevėžio apskrityje, vienintelis reformatas), Andronas Varna (iš Kauno gubernijos), Vincentas Vesulis (iš Rygos), Klementas Strukaitis (iš Sesavos valsčiaus), 7–ajame Bauskės batalione – Aleksandras Koterekis (iš Šiaulių apskrities), Jurgis Kononovas (Daugpilyje gimęs rygietis), Osipas Konovaičikas (iš Karsavos valsčiaus), Kazimieras Pučka (iš Panevėžio apskrities)⁶ ir t. t. Dar viena ypatybė, kuri šiuos lietuvių karius skyrė nuo pagrindinių latvių šaulių batalionų karių, yra tai, kad tarp jų buvo gana daug neraštingų.

Lietuvių buvo ir tarp latvių šaulių dalių karininkų (pavyzdžiui, 8–ojo Valmieros šaulių pulko poručikas, rygietis Valentinas Šimoliūnas⁷ ir kt.). Lietuvis, kolegijos asesorius (kapitono laipsnį atitinkantis civilinės tarnybos laipsnis, kuris Rusijos armijoje buvo suteikiamas ir karo gydytojams) Dominikas Bukontas 1915 m. gruodį paskirtas 6–ojo Tukumo latvių šaulių bataliono vyriausiuoju gydytoju (apskritai šiame batalione jo sudarymo pabaigoje 1915 m. buvo 47 lietuviai, arba 2,5 proc. iš bendro karių skaičiaus)⁸. Savo ruožtu Rokiškio apskrityje gimęs Petras Kubiliūnas, baigęs realinę mokyklą Rygoje, o prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą – Vilniaus karo mokyklą, buvo bataliono vadas 2–ajame Rygos latvių šaulių pulke. Už parodytą narsą kautynėse per Kalėdas prie Ložmetėjkalno („Kulkosvaidžių kalno“) jam vėliau, jau kaip Lietuvos kariuomenės karininkui, suteiktas III laipsnio Lačplėšio Karo ordinas⁹. 1894 m. Panevėžio apskrities Ruosų sodžiuje gimęs ir Jelgavos realinę mokyklą baigęs 5–ojo Žiemgalos latvių šaulių pulko paporučikis Mašuchno žuvo 1917 m. gruodžio 24 d. (pagal senąjį kalendorių), vesdamas savo karius į ataką pirmąją garsiųjų Kalėdų kautynių dieną. Latvių spauda apie jį rašė: „Lietuvis. Ir tikras latvis – šaunus, karštakraujis kovotojas, kuris suprato, kad jo Lietuva turi daug bendrų sopoliių su Latvija, tiek senovėje, tiek dabar. Stengdamasis būti artimas latviams, jis itin puikiai buvo išmokęs latvių kalbą.“ Žuvęs karininkas palaidotas latvių karių Brolių kapinėse Rygoje¹⁰.

Įdomu tai, kad 1940 m. vasarą, jau įvykus valstybės okupacijai, naujai paskirtam politiniam Latvijos kariuomenės vadui Bruno Kalniniui, kaip patarėjas (faktiškai – kontroliuotojas), buvo atsiųstas lietuvis, Sovietų Sąjungos pasienio

⁶ Latvijos Valstybės istorijos archyvas (toliau: LVVA), 5434. f., (Latvių šaulių batalionų organizacinis komitetas – savanoriškai arba jų įgaliotų asmenų užpildytos anketos), 1. apr., 689. l., 725., 739., 769., 835., 848., 861., 862., 863., 869. l.

⁷ LVVA, 5601. f., (Armijos štabo asmeninių bylų kolekcija), 1. apr., 6265. l., 4. lp.

⁸ Latvių šauliai. – 11 sąsiuvin. – Rīga, 1937. – 1067., 1072. lpp.

⁹ Lačplėšio Karo ordino kavalieriai. Biografinis žodynas. – Rīga, 1995. – 258.–259., 275. lpp.

¹⁰ Līdums. – 1917. – 3. janv.

apsaugos karinių pajėgų pulkininkas Baltrušaitis, kuris prieš tai tarnavo Sovietų Sąjungos – Latvijos pasienyje ir mokėjo latvių kalbą. Regis, kad ją buvo išmokęs Pirmojo pasaulinio karo metu (galimas daiktas, ir Rusijos Pilietinio karo metu), tarnaudamas latvių šaulių daliniuose¹¹.

Raudonieji latvių šauliai

Nors kol kas dar trūksta išsamesnės informacijos apie lietuvius, tarnavusius sovietinėje Latvių šaulių divizijoje per Rusijos Pilietinį karą, vis dėlto galima su didesniu ar mažesniu tikrumu teigti, kad lietuviai joje tarnavo. Šiuo metu rimtai persvarstoma latvių šaulių raida Rusijos Pilietiniame kare, laužant sovietmečiu įsišaknijusį stereotipą, kad „raudonieji“ latvių šauliai Rusijoje kovėsi pirmiausiai ideologinių motyvų vedini. Yra pakankamai daug liudijimų, kad jų veiksmus labiausiai lėmė tai, kad nebuvo galimybės grįžti į Latviją, grynai nacionaliniai motyvai, kaip ir ypatingos Rusijos Pilietinio karo aplinkybės, dėl kurių latviams buvo daug saugiau būti savo aplinkoje, savajame latvių karinių pajėgų dalinyje.

Yra žinoma, kad lietuvių buvo ir tarp latvių šaulių dalinių vadų. Pavyzdžiui, buvęs 3-ojo Kuršo latvių šaulių pulko praporščikas (pulke – nuo 1917 m. vasario) Eduardas Kriščiūnas vadovavo latvių šaulių pulkui 1919 m. rudenį vykusiose kautynėse su Dono kazokais prie Carycino, kur su visa štabo sudėtimi pateko į nelaisvę ir buvo užkapoti kardais¹². Savo ruožtu lietuvis, buvęs carinės Rusijos armijos generolas majoras, vėliau – Lietuvos kariuomenės generolas Antanas Martusevičius nuo 1919 m. kovo 27 d. iki spalio 20 d. (atšauktas iš pareigų) buvo latvių šaulių divizijos (iki 1919 m. vasaros – Sovietų Latvijos armijos 1-osios divizijos) vadas, vadovavęs jai kautynėse tiek Latvijos teritorijoje, tiek Pietų Rusijoje. 1919 m. liepą, kai divizija po atsitraukimo iš Latvijos buvo pervadinta į 53-ąją šaulių diviziją, jis kartu su štabo viršininku ir komisarų prašė išsaugoti seną pavadinimą, gerai suprastdamas, kokią negatyvią reakciją tai sukels tarp šaulių (prašymas buvo patenkintas asmeniškai įsikišus Leninui). Kautynėse su Denikino armija prie Oriolo 1919 m. rudenį divizija įėjo į 14-ąją armiją, kuriai vadovavo lietuvis Jeronimas Uborevičius, pokalbyje su divizijos

¹¹ Latvių karys Antrojo pasaulinio karo metu. Dokumentų ir atsiminimų rinkinys/ Red. O. Freivalds. – 1. sēj. – Vasteras, 1970. – 147., 149. lpp.; Kalniņš B. Lemtinga 1940 metų vasara// Latvijas Vēstnesis. – 1999. – 12. maijs.

¹² Lapainis P. Atsiktiknumo karys. „...mažesnės blogybės pusėje“// Laukų gyvenimas. – 1990. – Nr. 6. – 12. lpp.

štabo viršininku K. Švedu jis pasakęs: „Manyje teka toks pats kraujas kaip ir latvių. Aš žinau latvių šaulių nuopelnus ir jų žygdarbius“. Kaip jau minėta, A. Martusevičius vadovavo divizijai iki 1919 m. spalio 20 d., Smogiamosios grupės (ir kaip jos vadas) sudėtyje įvesdamas ją į Denikino armijai lemtingas Oriolo – Kromo kautynes. Oriolas buvo paimtas tiesiogiai spalio 20 d., tačiau A. Martusevičius buvo atšauktas iš pareigų remiantis divizijos patirtais gyvosios jėgos nuostoliais¹³. Vėliau A. Martusevičius grįžo į Lietuvą.

Nepriklausomybės karas

Nepriklausomybės kare Latvijos kariuomenės gretose kovojo palyginti daug lietuvių tautybės karių. Daugelis kautynėse buvo sužeisti. Pavyzdžiui, kautynėse su bermontininkais 1919 m. lapkritį buvo sužeistas 8-ojo Daugpilio pėstininkų pulko kareivis lietuvis Bronislovas Saugūnas¹⁴. 1919 m. rugsėjo 22 d. Lietuvos diplomatinė atstovybė paprašė Latvijos karinių įstaigų daugiau nebeimti į karo tarnybą Lietuvos piliečių ir atleisti jau pašauktus. Vasarą ir rudenį daugelis Latvijos kariuomenės karininkų ir karių buvo paleisti iš kariuomenės kaip Lietuvos piliečiai: Artilerijos atsargos vyresnysis leitenantas Nevronis, Vidžemės divizijos ryšių komandos viršininkas vyresnysis leitenantas Juozas Bilevičius (gimęs 1894 metais Rygoje, kur baigė realinę mokyklą, 1916 m. pabaigė Čugujevo karo mokyklą, Rusijos armijas poručikas, iš Latvijos kariuomenės atleistas 1919 m. rugpjūčio 24 d., į Lietuvos kariuomenę įstojo rugsėjo 20 d.), 5-ojo Cėsių pėstininkų pulko vyresnysis leitenantas ir kuopos vadas Jonas Bytautas (gimęs 1894 m. Liepojoje, 1916 m. baigė Žitomiro praporščikų mokyklą, tarnavo 7-ajame suomių šaulių pulke, 1919 m. – generolo S. Bulak–Balachovičiaus būryje N. Judeničo armijoje, iš Latvijos kariuomenės paleistas 1919 m. spalio 27 d., paliekant rikiuotėje iki lapkričio 24 d., dalyvavo kautynėse su bermontininkais, lapkričio 24 d. mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, kurioje tarnavo iki 1923 m., turėjo kapitono laipsnį, 1923 m. liepos 10 d. nužudytas, kai vyko atostogų į Latviją) ir kiti. Štai aviacijos grupėje tarnavęs jūrų leitenantas Jazepas (Juozas) Andžejevskis (Andzejauskas) iš kariuomenės paleistas 1919 m. spalį (gimęs 1887 m. liepos

¹³ Bėrziņš V. Latvių šauliai – drama ir tragedija. – 187., 203. lpp.; Primakovs V. Raudonųjų kazokų ir latvių šaulių reidai Denikino armijos užnugaryje. (1919 m. spalio–lapkritis)// Pp spalio pergalei. Raštai ir atsiminimai apie Latvijos komunistų kovą Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos ir pilietinio karo metu 1917–1919 m. – Rīga, 1967. – 289. lpp.

¹⁴ 8. Daugpilio pėstininkų pulko istorija/ Pareng. J. Liepiņš. – Cēsis, 1930. – 138. lpp.

16 d. Zarasų apskrityje, kitomis žiniomis – Rygoje, baigęs Mangalių tolimojo plaukiojimo jūrų mokyklą, 1916–1918 m. tarnavo laivo vado padėjėju ir šturmanu ledlaužyje „Sampo“ ir kreiseryje „Rusj“, 1919 m. birželio 6 d. buvo paskirtas į Latvijos kariuomenės Aviacijos grupę kaip motorlaivio vadas; iš kariuomenės paleistas spalio 4 d., po šešių dienų mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę ir iki 1920 m. sausio 7 d. joje tarnavo, o perkeltas į Lietuvą liko gyventi Latvijoje; mirė 1938 m.)¹⁵. Dėl santykiškai didelio skaičiaus asmenų, kurie norėjo būti paleisti iš kariuomenės remdamiesi užsienio atstovybės išduotu pasu, 1920 m. sausio pradžioje Latvijos kariuomenės vyriausiojo vado štabas išleido įsakymą, pagal kurį galėjo būti paleisti tikrai Lietuvos, Estijos ir Lenkijos piliečiai (tas apskritai buvo draudžiama Ukrainos Liaudies Respublikos ir Baltarusijos Liaudies Respublikos piliečių atžvilgiu dėl nenustatytos tų šalių padėties ir dažnų daugelio Latvijos piliečių mėginimų išsisukti nuo karinės tarnybos), tačiau tikrai tokiu atveju, jeigu jie gali pateikti pilietybę liudijančius dokumentus, išduotus prieš jų mobilizavimą į Latvijos kariuomenę. Jeigu dokumentai buvo įgyti jau būnant Latvijos kariuomenės gretose arba asmenys buvo įstoję į kariuomenę savanoriškai, jie buvo „paliekami tarnauti bendrųjų nuostatų pagrindu“¹⁶. Toks griežtumas buvo susijęs su būtinybe tuo metu (Latgalos išlaisvinimo pradžia) išlaikyti didelį kariuomenės kovinį pajėgumą, vėliau paleidimo sąlygos buvo sušvelnintos.

Pavieniai Lietuvos piliečiai buvo paleidžiami ir toliau, pavyzdžiui, ilgus metus Liepojoje gyvenęs 5-ojo Cėsių pėstininkų pulko felčeris, pirmiau minėto 5-ojo Cėsių pėstininkų pulko vyresniojo leitenanto Jono Bytauto vyresnysis brolis Alfonsas Bytautas (gimęs 1892 m. Šiaulių apskrityje, baigęs Liepojos Nikolajaus gimnaziją, Rusijos armijoje – nuo 1913 m., karo ligoninės vaistinės vedėjas, 1919 m. tarnavęs N. Judeničo armijos Šventojo Jurgio kavalierių šaulių partizanų padalinyje, 1919 m. balandžio 22 d. buvo paskirtas tarnauti Latvijos Laikinosios Vyriausybės ginkluotųjų pajėgų Šiaurės Latvijos brigados Rezervo batalione, nuo birželio 5 d. – Šiaurės Latvijos Partizanų pulko tvarstymo punkto vedėju, nuo rugsėjo – pulko felčeriui, o atleistas iš kariuomenės 1920 m. rugpjūčio 30 d. kaip Lietuvos pilietis); paleisti buvo ir 9-ojo Rėzeknės pėstininkų pulko vyresnieji leitenantai Jazepas Jodenukis ir Jonas Levinas (1920 m. balandį) bei kiti. Keli lietuvių tautybės kariai net nesulaukė įsakymo dėl atleidimo iš kariuomenės ir savavališkai pasitraukė iš savųjų karinių pajėgų dalinių, pavyzdžiui,

¹⁵ LVVA, 5601. f., 2. apr., 48. l., 1.–8. lp.; Armijos vyriausiojo vado įsakymai 1919 metais// LVVA Mokslinė biblioteka; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953 m. – II tomas. – Vilnius, 2002. – 65, 179, 185 p.

¹⁶ LVVA, 1501. f. (1-asis Raitininkų pulkas), 1. apr., 49. l., 41. lp.

prieš tai kautynėse sužeistas 8-ojo Daugpilio pėstininkų pulko kareivis Povilas Šeinauskas, kuris 1919 m. gruodį buvo pateikęs prašymą perkelti jį į Lietuvos kariuomenę (dezertyravo 1920 m. sausį), ir 13-ojo Tukumo pėstininkų pulko (buvusio Vokiečių landesvero) kareivis Antonas Rozaliūnas (1920 m. balandį)¹⁷.

Labai įdomi yra lietuvio (taip nurodyta dokumentuose) Stanislovo Kasparovičiaus tarnyba. Kauno gubernijos Krošo mieste 1885 m. spalio 24 d. gimęs ir katalikų bendruomenės mokykloje išsilavinimą įgijęs liepojietis, trijų Šventojo Jurgio kryžių kavalierius, Rusijos armijos 5-ojo husarų pulko ir nuo 1917 m. 1-ojo lenkų ulonų pulko puskarininkis; po lenkų dalinių išformavimo 1918 m. birželį grįžo į Liepoją, dirbo Liepojos–Romnų geležinkelyje. 1919 m. vasario 28 d. įstojo į 1-ąjį Atskiro latvių (Kalpako) bataliono Raitininkų būrį kaip vyresnysis seržantas ir dalyvavo kautynėse su bolševikais Kurše. Vėliau kovėsi 1-ajame Kuršo ir galiausiai 4-ajame Žiemgalos atskirajame eskadronė (jau užimdamas karininko vietą). 1921 m. balandį jis už kovinius nuopelnus buvo paaukštintas – gavo leitenanto laipsnį ir buvo paskirtas naujai sudaryto Raitininkų pulko būrio vadu, tačiau netrukus po to (1921 m. gruodžio 21 d.) dezertyravo¹⁸, greičiausiai persikėlė į Lietuvą.

Dar 1936 m. Lietuvoje gyvenę buvę liepojiečiai, Škodoje gyvenantys broliai Kostas (Konstantinas) Kubilovičius ir Voldemaras Kubilovičius, per Latvijos konsulatą Šiauliuose ir karinį atašė Kaune pateikė Latvijos Gerovės ministerijai ir Armijos štabui prašymus skirti jiems atitinkamus Latvijos apdovanojimus už dalyvavimą Nepriklausomybės kare. K. Kubilovičius 1919 m. rudenį, kai Bermonto karinės pajėgos pradėjo pulti Liepoją, savanoriškai įstojo į geležinkelio kuopą, o vėliau buvo paskirtas į 11-ąjį Duobelės pėstininkų pulką ir dalyvavo kautynėse su bermontininkais Liepojos kulkosvaidininkų būrio sudėtyje, o 1920 m. pavasarį kartu su pulku buvo nusiųstas į Sovietų Rusijos frontą prie Drysos. Iš kariuomenės paleistas 1920 m. rudenį po taikos sutarties sudarymo vienas iš pirmųjų, nes K. Kubilovičius buvo gimęs 1901 m. Savo ruožtu vyresnysis jo brolis (gimęs 1895 m.) V. Kubilovičius 1919 m. Liepojoje taip pat savanoriškai įstojo į Latvijos kariuomenės Latgalos Papildu batalioną, kuris tam tikrą laiką buvo Ventspilyje, o vėliau kartu su broliu tarnavo 11-ajame Duobelės pėstininkų pulke Liepojoje ir Latgalos fronte. Po Nepriklausomybės kovų abu grįžo į Lietuvą. V. Kubilovičius 1936 m. vasarį rašė: „Būdamas Latvijoje, Liepojoje,

¹⁷ Kariuomenės vyriausiojo vado įsakymai. 1919// LVVA Mokslinė biblioteka; LVVA, 5601. f., 1. apr., 780. l., 4. lp.; 1468. f., (Karo ministerijos sekretariatas) 1. apr., 138. l., 14. lp.; 3601. f. (Kariuomenės vyriausiojo vado štabas), 1. apr., 251. l., 3.–4., 19. lp.

¹⁸ LVVA, 5601.f., 1. apr., 2862. l., 1.–8. lp.

ir matydamas sunkią Latvijos valstybės padėtį ir tai, kad priešas vėl puola jauną Latvijos valstybę, norėdamas ją okupuoti ir sunaikinti, nepaisydamas visko, kas man buvo brangu – savo žmonos ir vaikų, savo senų tėvų, savanoriškai įstojau į jauną Latvijos kariuomenę ir stovėjau už Latvijos tautos išlaisvinimą, iki kol Latvija tapo laisva nuo visų priešų“. Savo ruožtu K. Kubilovičius rašė: „Prie Latvijos išlaisvinimo aš, būdamas dar jaunų metų ir matydamas, kad mano tėvynei Latvijai ir vėl artinasi sunki priešų okupacija, prisidėjau nežiūrėdamas viso savo gyvenimo ir nepagailėdamas savo tėvų, įstojau į gretas kaip savanoris, kad gelbėčiau savo gimtinę – Latviją. Stovėjau valstybės sargybos poste iki tol, kol Latvija tapo laisva nuo priešų. Kadangi esu lietuvis ir mano tėvas vyko į Lietuvą, tai aš išvykau kartu, ir dabar esu Lietuvos pilietis“. Latvijos konsulas Šiauliuose ir Kariuomenės štabas atsiliepė ir apdovanojos abu Latvijos Išlaisvinimo kovų jubiliejaus atminimo medaliu¹⁹.

Įdomu tai, kad bandymų užmegzti latvių ir lietuvių karinio pobūdžio bendradarbiavimą buvo ir Rusijoje Piliетinio karo metu. Pavyzdžiui, 1919 m. gegužės 6 d. bolševikų nekontroliuojamoje teritorijoje buvusi Sibiro ir Uralo Latvių Nacionalinė taryba savo posėdyje Omske išnagrino vietos lietuvių civilių ir karinių darbininkų pateiktą prašymą leisti į naujas kuriamas latvių karinių pajėgų dalis (Imantos pulką ir Troicko batalioną) stoti ir lietuviams. Buvo nuspręsta kreiptis į Prancūzijos karinę misiją Sibire ir Tolimuosiuose Rytuose (generolą Žanėną), kuriai pavaldus buvo latvių padalinys, su prašymu apsvarstyti šį pasiūlymą. Kol kas nežinoma, kaip toliau klostėsi tas reikalas, tačiau reikšmingas yra jau pats faktas²⁰.

Lačplėsio Karo ordino kavaliai – lietuviai ²¹

Mažiausiai aštuoni vietos lietuviai už Latvijos Nepriklausomybės karo kautynėse parodytą didvyriškumą buvo apdovanoti aukščiausiu Latvijos kariniu apdovanojimu – Lačplėsio Karo ordinu (III laipsnio).

Ilūkstės apskrities Prodės valsčiuje 1896 m. kovo 18 d. gimęs 3-ojo Jelgavos

¹⁹ LVVA, 2574. f. Užsienio reikalų ministerijos Politinis-ekonominis departamentas), 3. apr., 1736. l., 3. –18. lp.

²⁰ LVVA, 5965. f. (Latvijos vyriausybės atstovas Sibire ir Tolimuosiuose Rytuose), 1. apr., 7. l., 16. lp.

²¹ Tolesnis aprašas apie lietuvius – Lačplėsio Karo ordino kavaliarius, sudarytas remiantis: LVVA, 1304.f. (Lačplėsio Karo ordino taryba) medžiaga (ordino kavalielių asmeninės bylos); Lačplėsio Karo ordino kavaliai. Biografinis žodynas. – Rīga, 1995.

pėstininkų pulko kapralas Pavelas Masūlis Pirmojo pasaulinio karo metu tarnavo 38-ajame Turkestano šaulių pulke Vakarų fronte. Į Latvijos kariuomenėje pašauktas 1919 m. birželį, tarnavo Aukštutinio Kuršo partizanų pulke, kuris vienu metu operatyviai buvo pavaldus Lietuvos kariuomenės vadovybei ir dalyvavo kautynėse su bolševikais Ilūkstės apskrityje. Vėliau partizanai buvo priskirti 3-ajam Jelgavos pėstininkų pulkui ir jo sudėtyje 1919 m. rudenį dalyvavo kautynėse su Bermonto karinėmis pajėgomis. Pulkui persekiojant bermontininkus ir įėjus į Lietuvos teritoriją, lapkričio 20 d. Žeimėje kapralas Masūlis su grupe savanoriškai atsidūrė prieš užnugaryje, apsupo vokiečių žandarų užimtą namą, su rankine granata nutildė priešą kulkosvaidžius ir padėjo paimti į nelaisvę vokiečius, atėmęs iš jų kulkosvaidžius. Vėliau dalyvavo Latgalos išlaisvinimo kovose. Iš kariuomenės paleistas 1921 m. kovą, paskui ūkininkavo Prodės valsčiuje, 1944–1957 m. kalintas sovietų kalėjime. Mirė Prodės valsčiuje 1972 m. vasarą.

Jelgavoje 1900 m. vasario 8 d. vasarį gimęs Kazimieras Pavilaitis savanoriškai įstojo Rusijos armiją jau 1915 m. ir dalyvavo kautynėse Karpatuose bei Rumunijos fronte (apdovanotas Šventojo Jurgio kryžiumi IV laipsnio ir Šventojo Jurgio IV laipsnio medaliu). Į Latvijos Laikinosios Vyriausybės ginkluotąsias pajėgas savanoriškai įstojo 1918 m. gruodžio 20 d. ir tarnavo Atskirame Raitininkų būryje, vėliau – 1-ojoje baterijoje ir 1-ajame ginkluotame divizione kaip šarvuotojo automobilio „Kurzemnieks“ artileristas. Bermontininkams pradėjus Rygos puolimą 1919 m. spalio 8 d. nepaprastai sunkiomis aplinkybėmis užmezgė šarvuotojo automobilio ryšį su 9-uju Rėzeknės pėstininkų pulku, pagelbėjo užimant Dzilnų dvarą. Vėliau, lapkričio 17 d., buvo kontūzytas, dar dalyvavo Latgalos išlaisvinimo kovose, gavo seržanto laipsnį. Iš kariuomenės paleistas 1921 m., dirbo elektros mechaniku Rygoje. Mirė 1977 m. balandžio 30 d.

Panevėžyje 1894 m. sausio 19 d. gimęs Vitoldas Pupeiko buvo liepojietis, Rusijos armijoje tarnavęs nuo 1913 m., o prasidėjus karui pakeltas į praporščikus. Kautynėse Rytų Prūsijoje 1914 m. rugsėjį 113-ojo pėstininkų pulko sudėtyje buvo sužeistas ir pateko į vokiečių nelaisvę. 1918 m. pabaigoje grįžęs iš nelaisvės, 1919 m. sausio 19 d. Liepojoje savanoriškai įstojo Latvijos Laikinosios Vyriausybės ginkluotųjų pajėgų 1-ąją Nepriklausomybės kuopą ir dalyvavo visose kautynėse Kurše ir Žiemgaloje su Sovietų Latvijos armija. Kautynėse prie Aunų smuklės 1919 m. kovo 12 d. jis kartu su antruoju karininku po priešą ugnimi apėjo jo pozicijas ir netikėtai apšaudę priešininkus išvijo juos, taip sudarydami galimybę užimti jų pozicijas per visą liniją. Kovo 22 d. kautynėse prie Kalnciemo buvo sužeistas į ranką, tačiau kovėsi toliau, bet buvo priverstas pasitraukti iš kovos gretų netekęs daug kraujo. Buvo paaukštintas ir gavo vyresniojo leitenan-

to laipsnī, 1920 m. dalyvavo kautynėse, vykusiose Latgaloje, 12-ojo Bauskės pėstininkų pulko sudėtyje. 1921 m. rugsėjį buvo atleistas ir persikėlė gyventi į Lietuvą, kur tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Tolesnis likimas nežinomas.

Lietuvoje, Kilimskos (?) valsčiuje (Latvijos pasienyje), 1892 m. rugpjūčio 15 d. gimęs Pavelas Paliūnas (taip pat – Paleliūnis) Rusijos armijoje tarnavo nuo 1913 m., karo metu kautynėse būdamas 29-ojo Sibiro šaulių pulko sudėtyje pelnė IV laipsnio Šventojo Jurgio kryžių, o 1916 m. pateko į vokiečių nelaisvę, iš kurios grįžo 1918 m. pabaigoje. Į Latvijos kariuomenę pašauktas 1919 m. birželį, paskirtas į Malienos batalioną ir vėliau paaukštintas iki seržanto. Latgaloje 1919 m. lapkričio 25 d. vykusiose kautynėse jis pirmasis Berzpilio valsčiuje užpuolė prieš sargybą ir paėmė į nelaisvę aštuonis Raudonosios armijos karius. Po to, kai 1922 m. buvo paleistas iš kariuomenės, ūkininkavo Saikavos valsčiuje, kur mirė 1975 m. rugsėjo 10 d.

Grobinėje 1897 m. gruodžio 12 d. gimęs Antonas Grizis Latvijos kariuomenės 8-ajame Daugpilio pėstininkų pulke tarnavo nuo 1919 m., 1920 m. sausio 13 d., kautynėse su Raudonąja armija Latgaloje prie Gorkų sodžiaus, puolimo metu grandininis A. Grizis ėjo visų karių priešakyje, savu pavyzdžiu įkvėpdamas kitus, labai prisidėjo prie sodžiaus paėmimo. Paleistas iš kariuomenės 1921 m. persikėlė gyventi į Lietuvą, apie tolesnį likimą žinių trūksta.

Jelgavoje 1900 m. gimęs mechaniko mokinys Peteris Mirovičius 1919 m. kovo mėn. savanoriškai įstojo į Latvijos Laikinosios Vyriausybės ginkluotąsias pajėgas ir vėliau tarnavo 9-ajame Rėzeknės pėstininkų pulke, dalyvavo visose kautynėse, kuriose kovėsi pulkas. Kautynėse su Raudonąja armija 1920 m. sausio 28 d. Latgaloje, prie Ploskų sodžiaus, su automatu nusigavo į prieš užnugarį ir apšaudė sodžių, kuriame buvo prieš pulko štabas. Tai sukėlė prieš pajėgose didelę sumaištį ir latvių daliniai įgijo galimybę judėti į priekį. Mirė nuo sužeidimo 1920 m. lapkričio 11 d. Kuršo divizijos lazarete.

Kauno gubernijoje 1897 m. gruodžio 10 d. gimęs Osipas Bartaševičius nuo 1916 m. tarnavo Rusijos armijoje. Į Latvijos kariuomenę pašauktas 1919 m. birželio 15 d. ir paskirtas 4-ajame Valmieros pėstininkų pulke kaip kapralas. Kovėsi su Bermonto karinėmis pajėgomis 1919 m. lapkričio 22 d. Emburgo–Jėcavos kelyje, vadovavo 6 karių grupei, kurios užduotis buvo nutildyti du prieš kulkosvaidžius. Nepaisydamas smarkios ugnies užduotį atliko, sunaikinto prieš būrį ir atėmė kulkosvaidžius, iš kurių tuoju pat atidengė ugnį į bermontininkų kovos liniją. Paleistas iš kariuomenės 1921 m. pavasarį, jis ūkininkavo Saikavos valsčiuje. Mirė 1929 m. gruodžio 31 d., palaidotas Rygos Brolių kapinėse.

Ypač drąsus yra Rygoje gimusio (gimimo data nežinoma) ir Jelgavos gim-

naziją 1915 m. baigusio 7-ojo Siguldos pėstininkų pulko vyresniojo leitenanto Aleksandro Jodikaišo žygdarbis. 1915 m. jis buvo mobilizuotas į Rusijos armiją, o 1916 m., baigęs Pavelo karo mokyklą Petrograde, dalyvavo kautynėse Galicijoje. 1917 m. paaukštintas, tapo paporučikiu. Už kovos nuopelnus apdovanotas IV laipsnio Šventojo Jurgio kryžiumi psnio ir dviem ordinais. Į Latvijos kariuomenę įstojo savanoriškai 1919 m. rugpjūtį ir rudenį aktyviai dalyvavo kautynėse su Bermonto karinėmis pajėgomis. Spalio 16 d. Rygoje, Uždauguvyje, Cemento fabriko rajone, jis, kaip būrio vadas, bataliono priešakinėse pozicijose „su ypatinga narsa atmušė kelis priešo kontrpuolimus, dengė dešinįjį bataliono sparną, taip suteikdamas galimybę mūsų pajėgoms susijungti ir išlaikyti užimtas pozicijas, tačiau pats tose kautynėse buvo smarkiai sužeistas ir mirė didvyrio mirtimi“. Jo, kaip ordino kavalieriaus, šeimai, vykstant agrarinei reformai, buvo skirtas naujas ūkis Ancės valsčiuje Kurše, prie Ventspilio.

Ordiną gavo ir Robertas Grigaitis, šaltkalvis, gimęs 1887 m. rugpjūčio 8 d. Senuosiuose Dubultuose (Rygos Jūrmala), ir nors jo dokumentuose nebuvo nurodyta tautybė lietuvis, tačiau neabejotinai jis buvo bent jau lietuvių kilmės. Į Latvijos kariuomenę pašauktas 1919 m. birželį Valmieroje, tarnavo 6-ajame Rygos pėstininkų pulke. Kautynėse su bermontininkais 1919 m. spalio 14 d., pulko 2-ajam batalionui keliantis per Dauguvą prie Jumpravos dvaro, karys R. Grigaitis kartu su seržantu ir grandininiu Aunapū (estų tautybės) savanoriškai pirmieji įsiveržė į priekį, išmušė iš kraštinių pozicijų vokiečių postinius ir sulaukė juos, suteikdami galimybę batalionui forsuoti upę. Išleistas į atsargą 1920 m. rugsėjį, dirbo vairuotoju mechaniku. 1940 m. pasikeitė pavardę į „Aivars“. Tolesnis likimas nežinomas.

Taikos metas

Ir po Nepriklausomybės kovų Latvijos kariuomenėje tarnavo palyginti daug lietuvių. 1926 m. vasarį Latvijos kariuomenėje tarp privalomosios karinės tarnybos karių lietuvių buvo 241, kartu jie sudarė 1,21 proc. visų iš 19 857 tos kategorijos karių²². Lietuvių buvo ir tarp viršlaikinės tarnybos karių, pavyzdžiui, Raitininkų pulke 1927 m. jie sudarė 0,8 proc., 1928 m. – 1,6 proc. tos kategorijos karių²³.

Gana daug lietuvių tarnavo profesionaliais karininkais – Latvijos kariuomenės karininkais. Aukščiausią tarnybos laipsnį iš jų pasiekė 1898 m. Rygoje

²² Bērziņš V., Bambals A. Latvijos kariuomenė. – Rīga, 1991. – 58. lpp.

²³ Raitininkų pulkas dešimtais egzistavimo metais. Trumpa istorinė apžvalga pulko 10 metų jubiliejaus proga. 1919. 5. VII – 1929. 5. VII. – Rīga, 1929. – 44. lpp.

gimęs Peteris Praškevičius (jis buvo kilęs iš Kauno gubernijos valstiečių), baigęs gimnaziją. 1919 m. spalio 1 d. savanoriškai įstojo į Latvijos kariuomenę ir buvo Latvijos Karo ligininės vaistinės felčeris. Po to, kai išlaikė vaistininko padėjėjo egzaminą, 1920 m. buvo paaukštintas ir gavo farmacininko–leitenanto laipsnį. Nuo 1921 m. buvo Rygos Karo ligininės farmacijos instruktorius, o nuo 1923 m. – ligininės vaistinės buhalteris. 1928 m. gavo farmacininko–kapitono tarnybos laipsnį, 1929 m. sutvarkė pirotechnikos išbandymus ir nuo 1930 m. tarnavo Pagrindiniame artilerijos sandėlyje kaip ypatingųjų užduočių karininkas. Tuo pačiu metu jo pareigos buvo pervadintos į administracinio kapitono. 1931 m. perkeltas į Artilerijos laboratoriją kaip sandėlio vedėjas (1939 m. laboratorija pervadinta į Kariuomenės 22–ąją dirbtuvę). Netrukus po šalies okupacijos, 1940 m. liepą, jis buvo paaukštintas – gavo administracijos pulkininko–leitenanto laipsnį ir buvo paskirtas 22–osios dirbtuvės viršininku. Paleistas iš kariuomenės 1940 m. spalį apsigyveno Rygoje, o vokiečių okupacijos metu buvo chemijos ir farmacijos fabriko „Saga“ direktorius Rygoje. 1944 m. su pabėgėliais pasitraukė į Vokietiją ir 1948 metais iš Špakenbergo pabėgėlių stovyklos išvyko į Kanadą. Apie tolesnį jo likimą žinių nėra. Buvo apdovanotas Trijų žvaigždžių V laipsnio ordinu²⁴.

1900 m. kovo 18 d. Rygoje gimęs Levas Trinko²⁵ 1920–1924 m., prieš įstodamas į Latvijos kariuomenės Raitininkų pulką Daugpilyje, tarnavo Lietuvos kariuomenėje (jis buvo vienintelis Latvijos kariuomenės vadas, baigęs Lietuvos kariuomenės Karo mokyklą). 1920 m. lapkričio 15 d. stojo tarnauti į Lietuvos kariuomenę ir 1921 m. gegužę įstojo į Karo mokyklos Raitininkų būrį, mokyklą baigė tu pačių metų gruodį ir buvo paskirtas leitenantu į 1–ąjį Raitininkų pulką. Vis dėlto jau 1922 m. sausį jis buvo perkeltas į 1–ąjį husarų pulką, kuriame tarnavo kaip jaunesnysis karininkas. 1923 m. birželį L. Trinko priskirtas į Geležinkelių batalioną, o 1924 m. sausį išleistas į atsargą. Greičiausiai tai buvo susiję su Latvijos pilietybės priėmimu, nes jau vasarį jis buvo Latvijoje, tada ir pašauktas į Latvijos kariuomenę, paskirtas į Raitininkų pulką jaunesniuju karininku. 1925 m. L. Trinko sėkmingai baigė karininkų kursus, 1926 m. buvo paaukštintas ir tapo vyresniuju leitenantu, o 1927–1928 m. komandiruotas į Prancūziją, kur sėkmingai baigė Somiros kavalerijos mokyklą. Grįžęs į pulką buvo paskirtas kulkosvaidininkų eskadrono vadu, 1929 m. pakeltas į kapitonus. Pulko vadas Trinko atestacijoje 1930 m. rašė: „Labai nesugyvenamo būdo. Laisvalaikiu verčia karines knygas iš prancūzų kalbos. Per daug jautrus. Geras, paliktinas pareigose.“ 1932 m. kapitonas Trinko savo paties

²⁴ LVVA, 5601. f., 1. apr., 5045. l.

²⁵ Galimas daiktas, kad vardo ir pavardės lietuviška rašyba Latvijoje buvo pakeista, nes dokumentuose aiškiai nurodyta: tautybė – lietuvis, tikėjimas – katalikas.

pageidavimu buvo paskirtas į Vidžemės artilerijos pulką Rygoje, vėliau – į Armijas štabą, tačiau 1934 m. jis neišlaikė artilerijos karininko žinių patikrinimo ir buvo išsiųstas atgal į Raitininkų pulką, kur neilgą laiką ėjo būrio vado pareigas, o 1935 m. pavasarį buvo atleistas iš tarnybos. Tada apsigyveno Rygoje (žmona buvo latvė), kur, nepatikrintomis žiniomis, dar gyveno po Antrojo pasaulinio karo²⁶.

Kauno gubernijoje 1894 m. rugsėjo 13 d. gimęs, o prieš Pirmąjį pasaulinį karą Rygoje gyvenęs Valentinas Šimoliūnas buvo pašauktas į Rusijos armiją dar 1915 m. pradžioje. Baigęs Oranienbaumo praporščikų mokyklą dalyvavo kautynėse Karpatuose, kur dėl dviejų gautų sužeidimų buvo paaukštintas į paporučikius ir apdovanotas (iš viso buvo gavęs keturis Rusijos ordinus). 1916 m. rugsėjį savo paties pageidavimu perkeltas į latvių šaulių dalinius Rygos fronte. Jis tarnavo 8-ojoje Valmieros latvių šaulių pulko kulkosvaidininkų komandoje – iš pradžių kaip jaunesnysis karininkas, paskui buvo paaukštintas ir tapo poručiku, o 1917 m. rugsėjį paskirtas kulkosvaidininkų komandos viršininku. Netrukus po to V. Šimoliūnas pateko į vokiečių nelaisvę. Iš jos grįžo paleistas jau 1918 m. sausį ir patraukė į savo namus Salacoje, kur vokiečių okupacijos metu užsiėmė prekyba. Po sovietų valdžios įsigalėjimo 1919 m. pradžioje jis liko ten pat ir kovo mėnesį buvo mobilizuotas į sovietinę Latvijos kariuomenę. Kaip 18-ojo Sovietų Latvijos pulko ūkio dalies reikalų vedėjas ir vėliau kulkosvaidininkų komandos karininkas, jis išvyko į frontą Lietuvoje, kur birželio 10 d. savanoriškai perėjo į lenkų karinių pajėgų pusę, nutylėdamas tai belaisvių stovykloje. Lenkai jį iš stovyklos kartu su daugeliu latvių išlaisvino 1920 m. sausį ir V. Šimoliūnas iš karto grįžo į Latviją, kur buvo paskirtas į Latvijos kariuomenės 7-ojo Siguldos pėstininkų pulką kaip vyresnysis leitenantas, einantis jaunesniojo karininko pareigas (pulkas kovojo Latgalos fronte prieš Raudonąją armiją). Nuo 1921 m. pabaigos jis ėjo kuopos vado pareigas, o 1922 m. perkeltas į 9-ąjį Rēzeknės pėstininkų pulką kaip vadas, vėliau kuopos vadas, 1927 m. lapkritį pakeltas į kapitonus. 1929 m. apdovanotas Trijų žvaigždžių V laipsnio ordinu (jis buvo gavęs ir Latvijos išlaisvinimo karo atminimo ženklą bei Latvijos išlaisvinimo kovų 10 metų jubiliejaus atminimo medalį). 1933 m. pabaigoje dėl kaltinimų įvykdžius nusikaltimą V. Šimoliūnas perkeltas į 8-ąjį Daugpilio pėstininkų pulką, kur buvo paskirtas būrio vadu. Kaltinimas nepasitvirtino, tačiau 1935 m. balandį kapitonas V. Šimoliūnas buvo atleistas iš tarnybos paliekant jam teisę vilkėti uniformą, įsikūrė jis Cėsių apskrityje (žmona buvo latvė)²⁷. Tolesnis likimas nežinomas.

²⁶ LVVA, 5601. f., 1. apr., 6607. l., 1.–29. lp.

²⁷ LVVA, 5601. f., 1. apr., 6265. l., 1.–39. lp.

Rygos Karo ligoņinēje tarnavo gydytojas kapitonas Vikentijus Norgello, kurio dokumentuose ketvirtajame dešimtmetyje buvo įrašyta, tautybė „lietuvis“; konjunktūros veikiamas ją pasikeitė į palankesnę „latvio“ tautybę (V. Norgello buvo ir latvių studentų korporacijos „Lettonia“ filisteris). Gimęs 1899 m. kovo 27 d. Rygoje, jis 1919 m. gegužės 22 d. (Rygos išlaisvinimo iš sovietų karinių pajėgų diena) savanoriškai įstojo Latvijos Laikinosios Vyriausybės Ginkluotąsias pajėgas ir paskirtas kareiviu į 3–ąją atskirą batalioną, o šiek tiek vėliau, kuriantis vieningajai Latvijos kariuomenei, – į 3–ojo Jelgavos pėstininkų pulko kulkosvaidininkų kuopą. Nuo 1920 m. pradžios tarnavo Cėsių apskrities ir miesto komendantūroje, o jau vasarį buvo perkeltas į 1–ąją Ginkluotąjį divizioną, kovą – į Ginkluotąjį automobilių divizioną, kuriame tarnavo kaip jaunesnysis, vėliau – kaip vyresnysis raštininkas. Baigiantis kautynėms už Laisvę ir kariuomenei po truputį pereinant prie taikos meto etatų sąrašo, 1921 m. vasarį V. Norgello buvo išleistas į atsargą. Jis pradėjo studijas Latvijos universiteto Medicinos fakultete, metu dirbo vyriausiosios Geležinkelių valdybos kontoros darbuotoju. 1926 m. pradžioje V. Norgello paskirtas į veikiančią tarnybą Vyriausiajame artilerijos sandėlyje kaip vyresnysis medicinos felčėris. 1928 m. pabaigoje baigė studijas universitete, 1929 m. buvo paaukštintas – tapo gydytoju–leitenantu ir buvo paskirtas dirbti Vyriausiojo artilerijos sandėlio gydytoju. 1931 m. rugpjūtį perkeltas į 4–ąją Valmieros pėstininkų pulką kaip gydytojas, o lapkritį paaukštintas ir tapo gydytoju–vyresniuoju leitenantu. 1932–1935 m. V. Norgello buvo pasiūstas į ilgalaikes komandiruotes – į 6–ąją Rygos pėstininkų pulką, Rygos karo ligoņinę ir Arsenalą, o 1935 m. spalį perkeltas į Rygos karo ligoņinę kaip ordinatorius. 1936 m. pabaigoje buvo paaukštintas, tapo gydytoju–kapitonu. Po šalies okupacijos 1940 m. vasarą V. Norgello rudenį išėjo į atsargą ir gyveno Rygoje. 1944 m. jis su šeima (žmona latve ir trimis vaikais) su pabėgėliais pasitraukė į Vokietiją, iš ten persikėlė į JAV. Mirė 1988 m. spalio 9 d. Pietų Dakotoje. Buvo apdovanotas Trijų žvaigždžių ordinu II pakopos garbės ženklų, Latvijos išlaisvinimo karo atminimo ženklų ir Latvijos išlaisvinimo kovų 10 metų jubiliejaus atminimo medaliu²⁸.

1900 m. rugpjūčio 2 d. Jelgavoje gimęs lietuvis (tiesa, ir jis, panašiai kaip V. Norgello, nuo antros ketvirtojo dešimtmečio pusės dokumentuose nurodydavo, kad yra latvis) Aleksandras Felicjanas Bolšaitis buvo baigęs gimnaziją Narvoje ir 1920 m. sausio 23 d. savanoriškai įstojo į Latvijos kariuomenę. Neilgą laiką tarnavo Vidžemės divizijos papildu batalione, po to buvo perkeltas į Sienos apsaugos tarnybą (tarnavo jaunesniuoju raštininku), o 1920 m. rugsėjį pradėjo

²⁸ LVVA, 5601. f., 1. apr., 4488. l., 1.–49. lp.

mokyti Karo mokyklos Raitininkų būryje. Po dvejų metų baigė ją I laipsniu, buvo paskirtas leitenantu į Raitininkų pulką Daugpilyje, kuriame vyko jo tolesnė karinė tarnyba. Iš pradžių – būrio vadas, 1925 m. paaukštintas, jam suteiktas vyresniojo leitenanto laipsnis, nuo 1926 m. – pulko adjutanto padėjėjas, nuo 1928 m. – eskadrono vado padėjėjas. 1929 m. lapkritį jis buvo paaukštintas ir gavo kapitono tarnybos laipsnį, o ir nuo kitų metų pradėjo eiti eskadrono vado pareigas. Už gerą tarnybą apdovanotas Trijų žvaigždžių V laipsnio ordinu, kelis kartus pasiekė gerų rezultatų tarptautinėse jojimo varžybose. 1939 m. kapitonas Bolšaitis perkeltas tarnauti į Vidžemės divizijos valdybą Rygoje ir paskirtas divizijos eskadrono vadu. Tuo pačiu metu jis ėjo ir divizijos štabo viršininko pareigas. Po šalies okupacijos 1940 m. rugsėjį iš Latvijos kariuomenės pervestas į jos pagrindu kuriamą Raudonosios armijos 24-ąjį teritorinį šaulių korpusą 181-osios divizijos 186-ajame šaulių pulke, kur ėjo cheminės tarnybos viršininko pareigas. 1941 m. birželio 14 d. karinių pajėgų vasaros stovykloje kartu su dar keliais šimtais latvių karininkų buvo suimtas ir išvežtas į Norilsko „bausmės“ stovyklą. Čia 1942 m. gegužės 15 d. A. Bolšaitis, kaip „Latvijos kariuomenės karininkas ir antisovietinis elementas“, buvo nuteistas 10 metų kalėti. 1942 m. lapkričio 19 d. pakeliui iš Norilsko į Taišetą mirė. Latvijoje likusi šeima (žmona latvė ir du vaikai) 1944 m. su pabėgėliais atsidūrė Vokietijoje, iš ten vėliau persikėlė į JAV²⁹.

1909 m. vasario 21 d. Rygoje gimęs Rygos Lietuvių gimnazijos pirmosios (1927 m.) laidos absolventas Janis Izidorius Budris 1929 m. baigė Latvijos kariuomenės Karo mokyklą ir tarnavo kaip karininkas iš pradžių 11-ajame Duobeles pėstininkų pulke Daugpilyje, o nuo 1930 m. – Aviacijos pulke, kur baigė karo aviacijos mokyklą. 1932 m. buvo paaukštintas ir gavo vyresniojo leitenanto laipsnį, tapo lakūnu (1939 m. jam oficialiai suteiktas karo lakūno vardas). Taip pat ir šis karininkas, būdams neabejotinai lietuvis, greičiausiai konjunktūros sumetimais, 1936 m. pradžioje perėjo iš katalikybės į liuteronybę (išventino kariuomenės pastorius), o 1937 m. pakeitė savo tautybę ir tapo latviu. Tuo pačiu metu jis tęsė aktyvią veiklą lietuvių visuomeninėse organizacijose, kas aiškiai paliudija formalų to pakeitimo pobūdį. Vyresnybės nepasitikėjimą apskritai tolerantiškoje Latvijos visuomenėje karininkas užsitarnavo dėl savo gyvenimo draugės pasirinkimo. Jo 1939 m. atestacijoje rašoma: „Mėgsta susitikinėti su žmonėmis ir atvirai rodytis su savo žmona, kuri pagal tautybę yra žydė, o tai vyresnįjį leitenantą Budrį diskreditavo kitų karių ir visuomenės akyse. Nusiteikimas valstybės atžvilgiu ir laikysena nekelia pasitikėjimo“. Aviacijos pulko karo lakūnas

²⁹ Ten pat, 855. l., 1.–29. lp.

J. Budris buvo mirtinai sužeistas per karinio lėktuvo katastrofą ir mirė 1940 m. sausio 24 d. Rygos miesto 2-ojoje ligoninėje³⁰.

Labai įdomi ir sudėtinga yra 1902 m. spalio 14 d. Rygoje gimusio lietuviu Janio Lepinio biografinė. Jis, dar penkiolikmetis, Pirmojo pasaulinio karo metu 1917 m. sausio 1 d. savanoriškai įstojo į latvių šaulius ir iki spalio tarnavo 1-ajame Daugavgrivos latvių šaulių pulke. 1919 m. balandžio 24 d., kada Janio Baložo vadovaujama 1-oji Latvių atskiroji brigada kartu su vokiečiais dar kovėsi su sovietine Latvijos armija Kurše, J. Lepinis įstojo į ją ir buvo paskirtas tarnauti štabe kaip kareivis. Vasarą, kuriantis vieningajai Latvijos kariuomenei, jis liko tarnauti Rygoje Kuršo divizijos štabe, o 1920 m. kovą buvo atleistas kaip nepilnametis. Vis dėlto jaunuolis jau buvo pasirinkęs savo profesiją ir tų pačių metų rudenį įstojo į Karo mokyklą, Artilerijos skyrių, kurią baigė po dvejų metų. 1922 m. rugsėjį, pradėdamas karininko, būrio vado tarnybą Žiemgalos artilerijos pulke Daugpilyje. 1925 m. savo paties pageidavimu perkeltas į Artilerijos instruktorių bateriją Cėsyje (1931 m. šis padalinys buvo pervadintas į Atskirą artilerijos divizioną), kur jis nuo 1929 m. ėjo instruktorių kursų viršininko pareigas. Nuo 1936 m. vasaros P. Lepinis vėl tarnavo Žiemgalos artilerijos pulke, 1939 m. pabaigoje buvo paaugštintas ir tapo kapitonu – baterijos vadu. Už deramą tarnybą buvo apdovanotas Trijų žvaigždžių V laipsnio ordinu. Paskui įvyko valstybės okupacija, remiantis Latvijos kariuomenės baze buvo suformuotas 24-asis teritorinis šaulių korpusas. 1940 m. spalį kapitonas J. Lepinis paskirtas į korpuso 624-ąjį haubicų artilerijos pulką baterijos vadu. 1941 m. birželio 14 d. represuoti keli šimtai korpuso karininkų. Likusieji prasidėjus vokiečių ir sovietų karui dezertyravo arba buvo atleisti kaip neįtikę sovietų valdžiai. Tikrai atskiri karininkai, daugiausiai – tiesiogiai iš artilerijos dalinių, buvo priversti su savo daliniais atsitraukti per Latvijos sieną. Tarp jų buvo ir J. Lepinis. Jis dalyvavo kautynėse 1941 m. vasarą ir rudenį, o po 24-ojo korpuso išformavimo buvo įtrauktas į Raudonosios armijos naujai formuojamas latvių dalis. Jis buvo 43-osios latvių gvardijos divizijos 94-ojo artilerijos pulko vado pavaduotojas ir po to – 130-ojo latvių šaulių korpuso artilerijos pulko vado pavaduotojas. Buvęs Latvijos kariuomenės karininkas J. Lepinis krito „didvyrio mirtimi“ kautynėse su vokiečių karinėmis pajėgomis 1943 m. žiemą Rusijoje³¹. Ir šio žmogaus gyvenime atsispindi tragiški latvių ir lietuvių tautų likimai Antrojo pasaulinio karo metais.

Žinoma, kiek lietuvių trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje veikė ir parami-

³⁰ Ten pat, 1030. l., 3.–34. lp.

³¹ LVVA, 5601. f., 1. apr., 3696. l., 2.–26. lp.; Savčenko V. 24-ojo šaulių korpuso likimas/Sovietų Latvijos Komunistas. – 1989. – Nr. 2. – 69. lpp.

litaristinėje Gynėjų („Aizsargų“) organizacijoje, nors procentiniu atžvilgiu jų buvo mažiau negu lenkų ir estų. Pavyzdžiui, 1937 m. sausio 1 d. šioje organizacijoje iš viso buvo 41 lietuvis vyras ir 15 lietuvių moterų (daugiausiai – 11 lietuvių vyrų ir trys lietuvišės moterys – buvo 12-ajame Ilūkstės karinių gynėjų („aizsargų“) pulke, taip pat trys lietuviai ir šešios lietuvišės tarnavo Geležinkelių karinių gynėjų („aizsargų“) pulke, keturi lietuviai ir 2 lietuvišės – 15-ajame Liepojos, šeši lietuviai – 16-ajame Jelgavos, keturi – 19-ajame Jaunosios Latgalos, du lietuviai ir viena lietuvišė – 4-ajame Jakabpilio, po du lietuvius – 3-ajame Ludzos, 5-ajame Rygos, 18-ajame Daugpilio karinių gynėjų („aizsargų“) pulke ir t. t.)³². Palyginti su caro valdžios metais, gerokai mažiau lietuvių tarnavo Latvijos policijoje, vis dėlto jų buvo. Aukščiausias pareigas iš jų neabejotinai ėjo Jazepas (Juozas) Dobelinskis, kuris buvo gimęs 1879 m. Žagarės valsčiuje, 1893 m. baigė Šiaulių apskrities mokyklą ir nuo 1899 m. dirbo raštininku Rygos policijoje. Pirmojo pasaulinio karo metu nuo 1915 m. buvo būrio prižiūrėtojas, nuo 1916 m. – policijos prievaizdas Rygoje, o 1917 m. trumpą laiką tarnavo kariuomenėje. Vokiečių karinėms pajėgoms užėmus Rygą 1917 m. rugsėjį J. Dobelinskis liko mieste ir nuo to laiko tarnavo okupacinės valdžios įstaigų „Kripo“ policijoje pareigūnu. 1919 m. liepos 15 d. stojo į tarnybą Latvijos valstybės policijoje kaip Geležinkelių policijos II klasės (nuo rugpjūčio mėn. – I) prižiūrėtojas. 1920–1922 m. J. Dobelinskis buvo Geležinkelių policijos Rygos būrio viršininko padėjėjas, 1922–1925 m. Geležinkelių policijos Daugpilio būrio sienos apsaugos kontrolierius Žiemgalos stotyje (prie Lenkijos sienos), o 1925–1927 m. – Indros stotyje (netoli nuo sienos su SSSR). 1927 m. paskirtas Daugpilio prefektūros II poskyrio viršininku ir tas pareigas ėjo iki 1932 m., kol buvo atleistas iš pareigų policijoje. 1940 m. rugpjūtį, kai valstybė jau buvo okupuota, J. Dobelinskis okupacinės valdžios įstaigoms pateikė prašymą priimti į darbą milicijoje, tačiau nežinoma, ar į jo prašymą buvo atsižvelgta. Tolesnis J. Dobelinskio likimas kol kas nežinomas³³.

Latvių daliniai, veikę vokiečių kariuomenėje (1941–1945 m.)

Daugelis Latvijoje gyvenusių lietuvių jau pirmosiomis vokiečių ir sovietų karo dienomis įsijungė į latvių partizanų, kovojusių prieš sovietus, judėjimą (pavyzdžiui, Petras Butvilavičius Snėpelės valsčiuje, kuris karo pabaigoje veikė ir vokiečių organizuotoje latvių diversantų – „Miško kačių“ organizacijoje Kurše,

³² LVVA, 1640. f. (Aizsargu štābs), 1. apr., 657. l., 2. lp.

³³ LVVA, 5604. f. (Policijos darbuotoju asmeninės bylos), 1. apr., 1453. l., 1.–12. lp.

už tai po karo sovietų valdžia jį įkalino ir nuteisė)³⁴.

Santykiškai daug lietuvių tautybės asmenų, buvusių Latvijos piliečių (o kartkartėmis – ir Latvijoje apsisotusių buvusių Lietuvos piliečių), turėjo paklusti mobilizacijai į latvių „savanoriškąjį“ SS legioną. Tarp jų buvo visų visuomenės sluoksnių atstovų. 1943 m. birželį į legioną pašauktas Aknystos lietuvių tautinės mokyklos vedėjas, buvęs Rygos lietuvių gimnazijos absolventas Jonas Šeškėnas, o 1944 m. pradžioje – Rygos lietuvių gimnazijos mokytojai. Tie, kurie buvo atlikę tarnybą Latvijos kariuomenėje ir įgiję joje instruktoriaus tarnybinį laipsnį, ir legione tarnavo su juo, pavyzdžiui, lietuvis iš Demenės valsčiaus Jazepas Kliaderis 1944 m. buvo 4-ojo latvių pasienio apsaugos pulko unteršarfuureris (puskarininkis). Apskritai, ž galima daryti išvadą, kad latvių legione lietuvių buvo palyginti daug³⁵. Kurše gyvenę ar apsisotę lietuviai buvo mobilizuoti į legioną dar 1945 m. pavasarį (iki pat Vokietijos kapituliacijos gegužės mėn.). Taip pat Liepojoje buvo mobilizuotas darbininkas iš Grobinės valsčiaus Julianas Petrikas, Ravos valsčiaus ūkininkas Leonas Dučmanis, Popės valsčiaus ūkininkas Andrievs Apanavičius (dar gegužės 4 d.) ir daugelis kitų³⁶. Kaip ir latvių atveju, tai buvo labai jauni vaikinai, pavyzdžiui, Rygoje 1926 m. gimęs Bronislovas Noreika. Ir dar matyti, kad pasitaikė atvejų, kai į latvių legioną buvo šaukiami lietuviai, kurie net nebuvo Latvijos piliečiai, o pateko į Latviją jau vokiečių okupacijos metu. Pavyzdžiui, nuo 1943 m. spalio į legioną buvo įrašytas Albertas Noreika (gimęs 1924 m. Lietuvoje), jo motina Marija šiuo metu dar gyvena Rygoje³⁷ ir t. t.

Lietuvių ar bent jau lietuviškos kilmės asmenų buvo ir tarp latvių policijos bei legiono padalinių karių, gavusių apdovanojimus. Pavyzdžiui, 1943 m. rugsėjį už nuopelnus kautynėse Geležinio Kryžiaus II laipsnio ordiną gavo 15-osios SS divizijos grandininis Jonas Palelionis (gimęs 1921 m.), 1944 m. sausį – 1-ojo Rygos policijos pulko grandininis Leonardas Nikolaitis (gimęs 1915 m.), Kurše 1944 m. lapkritį – 19-osios SS divizijos 44-ojo grenadierių pulko grandininis Jonas Petkūnas (gimęs 1922 m. Aknystos valsčiuje), 1945 m. sausio 3 d. – 19-osios divizijos 43-ojo grenadierių pulko seržantas Petras Miliūnas, grandininiai Eduardas Vataitis ir Eduardas Voitekūnas³⁸.

³⁴ LVA, 1986. f. (1941 m. suimtų ir nuteistų asmenų baudžiamosios bylos), 1. apr., 42 553. l.

³⁵ LVVA, P-951. (Švietimo ir kultūros generalinės direkcijos Mokyklų departamentas) f., 1. apr., 118. l., 39. lp.; P-180. (SS karinių pajėgų „Ostland“ aprūpinimo tarnybos karininkas) f., 5. apr., 634. l., 44. lp.; 290. l., 9. lp.

³⁶ LVVA, P-71. (Latvių SS legions) f., 1. apr., 21. l., 2.–73. lp.

³⁷ LVVA, Į latvių legioną paskirtų karinių asmenų kartoteka.

³⁸ Sietinš U. I. Apie zeme, kuriā mylime... Latvių geležinio kryžiaus kavalieriai. – Rīga, 2005. –179.,

Po Antrojo pasaulinio karo labai daug lietuvių ar lietuvių kilmės žmonių Latvijoje buvo suimti ir teisiami tiesiogiai už tarnybą įvairiose latvių karinėse formuotėse, pavyzdžiui, tai buvo Petras Markevičius (gimęs 1896 m. Panevėžio apskrityje, areštuotas 1944 m. gruodį, tarnavęs latvių savignos daliniuose 1941 m., „išvykęs su karinių gynėjų grupe į Estiją kovoti su Raudonąja armija“), Antanas Markevičius (gimęs 1921 m. Rygoje, areštuotas 1945 m. lapkritį, „tarnavęs 19-ojoje SS divizijoje“), Benediktas Rupšis (gimęs 1908 m. Rygoje, areštuotas 1945 m. sausį, ketvirtajame dešimtmetyje Rygoje aktyviai veikė kraštutinių dešiniųjų pažiūrų latvių nacionalistinėje organizacijoje „Pėrkonkrusts“ („Perkūno kryžius“), karo metu V. Arajū vadovaujamos Latvių SD komandos narys), Antanas Šimkūnas (gimęs 1904 m. Lietuvoje, areštuotas 1945 m. sausį, karinis gynėjas („aizsargas“) Raudos valsčiuje), Jonas Balčiūnas (gimęs 1915 metais Bauskėje, areštuotas 1950 m., vyresnysis policininkas Rygos apskrityje, vėliau – latvių legione, 1945 m. balandį Rusmanio kovinės grupės sudėtyje iš Vokietijos atvykęs Kurše 19-osios divizijos papildymui), Martinas Balčiūnas (gimęs 1924 m. Kurmenės valsčiuje, areštuotas 1949 m., 15-osios SS divizijos karys), Juozas Bieliūnas (gimęs 1895 m. Elkšnių valsčiuje, areštuotas 1945 m. vasarį, latvių savignos padalinio narys), Petras Janulaitis (gimęs 1927 m. Rygoje, areštuotas 1945 m. gegužę, Kurše vokiečių sudaryto latvių diversantų dalinio „SS Jagdverband Ostland“ narys, permestas per fronto liniją į sovietų karinių pajėgų užnugarį), Josifas Kazlas (gimęs 1887 m. Lietuvoje, nuo 1934 m. buvęs karinis gynėjas („aizsargas“), karo metu tarnavo latvių policijoje) ir kt.³⁹ Labai daug lietuvių buvo tarp latvių legiono dalinių žuvusių ir be žinios dingusių karių, pavyzdžiui, kareiviai Arturas Anckaitis, Michailas Kozelius, Voldemaras Lukašūnas, Vladislavas Markevičius, Stanislovas Markūnas, Alfonsas ir Donatas Misiūnai, Antanas Pranckūnas, Justinas Skavarauskis, Justas Voitekūnas, Stanislovas Voitekūnas, Pranas Tarbūnas, grandininis Alfredas Andrejaitis, kapralas Edmundas Mackaitis ir daugelis kitų (visi čia paminėti buvo dažniausiai gimę 1918–1924 m. ir žuvę 1944–1945 m. abiejų latvių SS divizijos, policijos arba sienų apsaugos pulkų sudėtyje)⁴⁰. Lietuviai arba lietuvių kilmės asmenys tarnavo ir latvių policijas daliniuose, pavyzdžiui, 1943 m. gegužę nuo sužeidimų patirtų per susidūrimą su „banditais“, mirė Geležinkelių policijos policininkas Albertas Mikalaitis⁴¹.

Stebinantis lietuvių skaičius buvo Vokietijos kautynių erdvėje 1944–1945 m. atsidūrusioje 15-osios divizijos 1-ojo latvių statybos ir rezervų bataliono 4-ojo-

185., 192., 195, 248., 257. lpp.

³⁹ Nuo NKVD iki KGB. Politiniai procesai Latvijoje. – 47., 49., 54., 69., 299., 345., 487., 663., 749. lpp.

⁴⁰ Latvių karys Antrojo pasaulinio karo metu. – 10 tomas. – Kritė ir be žinios dingę latvių kariai. – Toronto, 1989.

⁴¹ Tėvija. – 1943. – 1. jūn.

je kuopoje. Jau po kapituliacijos, būdami Vakarų viešojoje belaisvių stovykloje, keli iš jų pateikė vokiečių kalba parašytus prašymus leisti grįžti į „tarybų armijos užimtą Lietuvos sritį“. Tai buvo Otto Martinaitis (gimęs Vokietijoje, Rytų Prūsijoje, Tilžės apskrityje), Karolis Bervingis (savarankiškai ir ypatingai pažymėdavęs, kad yra „lietuvis“), Adamas Kalvaitis, Arturas Šinteningas (jūrininkas iš Krakiškių Tilžės apskrityje, Rytų Prūsija), Mykolas Bakšas (iš Klaipėdos apygardos), Karlas Gailis (*Gaül*: iš Klaipėdos apskrities, galimas daiktas, kuršių kilmės), Martinas Šichnšnelis (iš Rytų Prūsijos), Maksas Katlunas (iš Rytų Prūsijos), buvęs folkšturmistas Mykolas Kvauka (iš Klaipėdos krašto), Kristupas Augustinas (iš Kretingos apskrities), Martinas Pinkis (iš Nidos, galimas daiktas, kuršis), Richardas Gailius, Heinrichas Šmitas, Hansas Libukas (visi – iš Klaipėdos apskrities), 1928 m. gimęs jūrininkas Vilius Frėzė (iš Klaipėdos). Ir nė vienas jų nebuvo gimęs Latvijoje, visi – Lietuvoje arba Rytų Prūsijoje, daug iš jų prašė leidimo išvykti į Klaipėdą. Pagal amžių visi jie buvo pagyvenę (kai kurie gimę dar 19-ojo amžiaus dešimtajame dešimtmetyje) arba labai jauni (jauniausias – gimęs 1928 m.), o tai leidžia manyti, kad tai buvo lietuvių tautybės vietos gyventojai, kurie vokiečių kariuomenei traukiantis iš Klaipėdos krašto ir Rytprūsių patraukė kartu, o vėliau, jau artėjant karo pabaigai, buvo paskirti į pagalbinį to latvių legiono padalinį⁴². Kadangi Latvių legiono padalinių karių, grįžusių iš Vakarų sąjungininkų belaisvių stovyklų į sovietų okupuotą gimtinę, lyginamasis svoris labai mažas, galima manyti, kad lietuvių karių ir tame padalinyje buvo daugiau, o kiti iš jų tiesiog apsisprendė likti Vakaruose.

* * *

Reikia padaryti išvadą, kad latvių šaulių daliniuose Pirmojo pasaulinio karo metu ir Latvijos kariuomenėje 1918–1940 m. tarnavo palyginti didelis lietuvių skaičius ir daugelis iš jų buvo karininkai. Aštuoni lietuviai už parodytą didvyriškumą Latvijos kariuomenės sudėtyje 1918–1920 m. Nepriklausomybės karo metu buvo apdovanoti Lačplėšio Karo ordinu. Keli lietuvių tautybės karininkai Latvijos kariuomenės gretose pasiekė gana aukštus tarnybos laipsnius ir pareigas, tai aiškiai rodo, kad lietuvių tautinė mažuma aktyviai dalyvavo ir šioje Latvijos valstybės gyvenimo srityje. Vokiečių okupacijos metais Latvijoje gyvenantys lietuviai tarnavo ir latvių policijos daliniuose, o nuo 1943 m. – latvių legione, kartu su latvių tauta išgyvendami ir tą labai tragišką Latvijos istorijos laikotarpį.

Vertimas tikras. LR BK 235 str. turinys vertėjai žinomas.

⁴² Latvijos okupacijos muziejaus fondai.

LES LITUANIENS DANS LES UNITÉS DE CHASSEURS LETTONS, DANS LES FORCES ARMÉES LETTONNES ET DANS LES UNITÉS LETONNES AU SEIN DE L'ARMÉE ALLEMANDE (1915-1945)

Dr. Eriks JEKABSONS,
Université de la Lettonie

À la fin du 19e siècle et au début du 20e siècle dans le territoire actuel de la Lettonie le nombre de lituaniens a bien augmenté. D'abord, c'était dans les centres industriels de Riga et de Liepaja qui attiraient des ouvriers lituaniens de la province de Kaunas. Le nombre de lituaniens a augmenté aussi dans les campagnes, surtout à la frontière Kuršiai-Kaunas. Selon le recensement de 1897 dans le territoire de la Lettonie habitaient 24 507 lituaniens, en 1913 seulement à Riga 34 982. Après la Première guerre mondiale, après la fondation des États indépendants baltes en 1925 il y avait 23 193, en 1930 – 25 885 et en 1935 – 22 843 lituaniens qui sont entrés harmonieusement dans toutes les domaines de la vie nationale et sociale en maintenant leur identité nationale et en composant la minorité suffisamment grande et loyale.

Les lituaniens participaient aussi dans les formations militaires. Pendant la Première guerre mondiale dans les unités lettones de chasseurs et dans les forces armées lettonnes en 1918-1940 un grand nombre de lituaniens faisait le service militaire, la plupart était des officiers. Pour le héroïsme dans les forces armées lettonnes en 1918-1920 huit lituaniens étaient décorés d'un ordre de la guerre Lašpulis. Plusieurs officiers d'origine lituanienne aux rangs des forces armées lettonnes avaient des fonctions et des grades supérieurs. Cela démontre l'activité de la minorité lituanienne et dans ce domaine de la vie de l'État de Lettonie. Pendant l'occupation allemande les lituaniens faisaient leur service et dans les unités de police, à partir de 1943 – dans la Légion lettonne et avaient subi une étape tragique dans l'histoire de la Lettonie.